Politica Națională a Arhitecturii — Standardul Baukultur România

Propunere independentă: cei 7 piloni ai unei politici naționale, cu fiecare obiecție clasică închisă prin mecanism, nu prin promisiune, aliniată Davos 2018 și New European Bauhaus

Prototip independent · în consultare publică

Acest produs este un prototip independent dezvoltat pentru a demonstra modernizarea digitală a OAR. Nu este o platformă oficială a Ordinului Arhitecților din România.

Modificările propuse — redline

Text tăiat = eliminat · text subliniat = adăugat

Preambul — Calitatea mediului construit, interes public

Arhitectura este o expresie a culturii, iar calitatea mediului construit — clădiri, spațiu public, peisaj, infrastructură — este de interes public.

România nu are, în prezent, nicio politică națională a arhitecturii: singura pe care a avut-o (2010–2015) a expirat și nu a fost reînnoită. În același timp, Estonia, Cehia, Lituania, Slovenia, Croația și Ungaria au deja instrumente adoptate de stat.

Această politică propune un sistem coerent, auto-finanțat și rezistent la captură, care aduce câștiguri tangibile pentru profesie și pentru public — fără să adauge birocrație. Fiecare obiecție clasică ridicată împotriva unor astfel de politici este închisă prin mecanism, nu prin promisiune (vezi Implementare).

Pilonul 1 — Declarația statutară

Statul recunoaște, prin lege, calitatea arhitecturală și a mediului construit ca interes public și își asumă responsabilitatea de a o asigura — nu doar de a reglementa procedura de autorizare.

Este măsura cu cel mai mic cost și cel mai mare efect: o singură clauză care legitimează toate celelalte mecanisme.

Pilonul 2 — Rubrica de calitate (Davos-8) cu efect obligatoriu

Se adoptă cele 8 criterii Davos — Guvernanță, Funcționalitate, Mediu, Economie, Diversitate, Context, Sentiment al locului, Frumusețe — ca instrument național de evaluare a calității.

Spre deosebire de sistemul Davos (pur voluntar), rubrica primește praguri, scor și grilă de achiziție: devine limbajul comun pentru consiliere, concursuri, coduri și arhitectul-șef. Evaluarea se face de un panel independent, pe criterii publice — niciodată un stil impus.

Pilonul 3 — Arhitectul-Șef al Statului și Colegiul de Consilieri

Se înființează funcția de Arhitect-Șef al Statului (model Rijksbouwmeester) și un Colegiu multidisciplinar de consilieri independent.

Garanții anti-captură: recrutare deschisă, mandat fix de 5 ani, protecție statutară la numire și la demitere, reguli explicite de conflict de interese, rapoarte și jurii publicate implicit.

Arhitectul-șef sfătuiește guvernul și clienții publici; nu are putere de veto și nu poate bloca o autorizație.

Pilonul 4 — Apelul Deschis — concurs pe calitate, gratuit pentru clientul public

Se înființează un serviciu național de concursuri pentru clienții publici, organizat ca „procedură competitivă cu negociere" (legal în cadrul directivelor UE).

Reguli: minimum 4 echipe selectate pe capacitate de proiectare (nu cifră de afaceri), plătite pentru o viziune (nu planuri detaliate), desemnate pe calitate și dialog (nu preț minim). Serviciul scrie tema și este gratuit pentru client — de aceea îl folosesc și primăriile mici. Pistă dedicată pentru birouri mici și o filieră de primă comandă pentru absolvenți.

Pilonul 5 — Rețeaua de Consiliere — sfat gratuit, fără putere de veto

Se creează o rețea de consiliere de arhitectură gratuită și imparțială pentru cetățeni, primari și micii constructori (model CAUE).

Consilierea este integrată în autorizație printr-un ghișeu unic, limitată la o singură ședință, pe criterii clare și obiective. Principiul „sfătuiește, nu refuza" este înscris în lege. Este stratul de capacitate care acoperă administrațiile mici fără arhitect — sprijinit de instrumente AI ca să ajungă peste tot.

Pilonul 6 — Calitate prin Finanțare și catalogul de proiecte-tip

Calitatea se susține prin finanțare, nu doar prin reguli:

1. Banii publici și subvențiile se condiționează de rubrica de calitate (statul ca client-model).

2. Un catalog de proiecte-tip premiate prin concurs, cu aprobare rapidă — calitatea ca pârghie de accelerare, nu ca obstacol (în Australia/NSW: aprobare în 10 zile).

3. Design integrat în finanțarea locuințelor sociale (modelul Elemental — „o jumătate de locuință, dar bună”).

Pilonul 7 — Raportul bienal către Parlament

La fiecare doi ani se publică un Raport național al calității mediului construit, compilat din sondaje în primării, opinia populației și ateliere de experți, prezentat oficial Parlamentului cu răspuns guvernamental și dezbatere.

Raportul transformă o politică de principiu într-o buclă de control politic și face retragerea tăcută a finanțării vizibilă și costisitoare. El poartă și indicatorii publici de performanță.

Finanțare și guvernanță — Finanțare anti-fragilă și guvernanță anti-captură

Finanțare pe trei surse (niciodată mono-sursă — lecția prăbușirii rețelei CAUE din Franța și a politicii suedeze):

1. o taxă mică, proporțională pe valoarea construcției (auto-finanțată, crește cu activitatea);

2. o linie bugetară multianuală ancorată în lege (supraviețuiește unui buget ostil);

3. un fond la distanță de braț, care decide granturi independent de miniștri.

Co-finanțarea UE (NEB, Horizon, Coeziune) se adaugă deasupra — niciodată ca pilon de bază.

Guvernanță anti-captură: operator statutar; arhitect-șef cu recrutare deschisă, mandat fix și protecție la demitere; consilierea separată prin lege de orice veto; finanțare independentă de interesele dezvoltatorilor; instrumente AI transparente și auditabile în achiziții; raportul bienal ca plasă de siguranță publică.

Implementare și evaluare — Faze, indicatori și AI cooperant

Faze:

Faza 0 (0–6 luni): se adoptă Pilonul 1 (declarația) și Pilonul 2 (rubrica Davos-8) — cel mai ieftin, cel mai mare efect.

Faza 1 (6–18 luni): arhitectul-șef + colegiul; Apelul Deschis, pilotat pe câțiva clienți publici.

Faza 2 (anii 2–3): rețeaua de consiliere, regiune cu regiune (capacitatea înainte de obligații); finanțarea legată de calitate + catalogul de proiecte-tip.

Faza 3 (anul 3+): primul raport bienal; iterație din datele proprii.

Indicatori publici de performanță: acoperirea cu consiliere gratuită; % din comenzile publice pe calitate vs preț minim; zile adăugate de pasul de calitate (țintă: zero sau negativ); scorurile Davos-8 în timp; ponderea reabilitării fondului construit existent; percepția populației; rata de diversificare a finanțării.

AI cooperant — control uman semnificativ, nu „niciodată": politica nu interzice instrumentul și nu se preface că AI nu va genera și verifica, în curând, proiecte întregi. Tratează scenariul cap-coadă printr-o scară de capabilitate: (A) instrument liber pentru variante, simulări și parcurgerea reglementărilor; (B) verificare umană obligatorie și motivată pentru conformitate, încadrare urbanistică și soluții tehnice; (C) judecată umană nedelegabilă pentru siguranța la foc și structurală, potrivirea cu locul și semnătura finală. Răspunderea și asigurarea rămân la o persoană fizică (Legea 184/2001); supravegherea umană trebuie să fie demonstrabilă, nu doar declarată (Regulamentul UE privind inteligența artificială, art. 14); AI din achizițiile publice rămâne transparent și auditabil, fără cutie neagră; regulile se reevaluează bienal. Arhitectul rămâne operatorul certificat al AI în mediul construit — nu un terț care ocolește breasla.

Modelul de adoptare: document strategic aprobat de guvern, cu măsuri, garanți și termene (modelul ceh PASK) — nu un document declarativ.

Drumul spre adoptare — De la idee la politică de stat — pașii fezabili

Ținta realistă: politică asumată de stat prin hotărâre de guvern în 18–24 de luni — fără să așteptăm o lege. Baza (pașii 0–2) o punem în acest an, indiferent de calendarul politic. Pașii nu sunt strict secvențiali: cei care depind doar de noi pornesc în paralel, imediat.

Pasul 0 — Luna 0–3 (acum, prin OAR). Documentul în format de politică publică (măsuri, garant, termen), rubrica Davos-8 și primele concursuri-dovadă. Sub controlul nostru.

Pasul 1 — Luna 0–6, în paralel. Standardul intră în concursurile și avizările Ordinului; ghidul „calitate-preț" pe Legea 98/2016 (concursul de soluții, art. 105–110). Fără să cerem voie.

Pasul 2 — Luna 3–12, în paralel. Pilot măsurat în Transilvania: concursuri reale + consiliere gratuită pentru primării mici, cu cifre. Nu așteptăm finalul pilotului ca să cerem pasul politic. Variabila: un client public dispus.

Pasul 3 — Luna 6–12. Memorandum guvernamental: mandatează ministerul de resort să elaboreze politica. Angajează politic, nu juridic; cost zero. Se cere în paralel cu pilotul. Prima variabilă politică.

Pasul 4 — Luna 12–24: adoptarea reală. Politica asumată prin hotărâre de guvern (procedura HG 775/2005, modelul ceh), cu măsuri, garanți și termene. Aici se adoptă efectiv — fără ciclu parlamentar. O HG asumă viziunea și standardul pentru investițiile de stat; nu poate, fără lege, obliga primăriile sau institui taxe. Pragul-cheie, cel mai rapid „da" real.

Pasul 5 — după adoptare (an 2+). Legea consolidează ce trebuie să reziste unui guvern ostil: protecția arhitectului-șef, finanțarea pe surse multiple (taxă prin lege — art. 139 din Constituție), raportul bienal. Nu blochează adoptarea; o întărește ulterior.

Fereastra forțează ritmul: Codul amenajării teritoriului intră în vigoare în 2026, iar normele lui de aplicare se scriu acum — acolo ne grefăm cât sunt deschise. De aceea pașii 0–3 se pornesc în paralel, în acest an.

Onest, fără idealism: pașii 0–2 depind doar de noi; 3–4 depind de voință politică; legea e lentă — de aceea ținta de adoptare e hotărârea de guvern, nu legea.